

DOI: 10.31393/reports-vnmedical-2024-29(3)-22

УДК: 614.2:618.19-006(477.44)

СОЦІОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБІЗНАНОСТІ ТА ЗАЛУЧЕНОСТІ ЖІНОК М. ВІННИЦІ ДО СКРИНІНГУ РАКУ МОЛОЧНОЇ ЗАЛОЗИ

Орлова Н. М., Палій Д. В., Гайдук О. А., Шкондін С. В., Ткач В. С., Клімас Л. А.

Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова (вул. Пирогова, 56, м. Вінниця, Україна, 21018)

Відповідальний за листування:

e-mail: nataliaorlova08@gmail.com

Статтю отримано 16 травня 2025 р.; прийнято до друку 23 червня 2025 р.

Анотація. Майже 30% випадків раку молочної залози (РМЗ) в Україні виявляють на пізніх стадіях, що зумовлює необхідність удосконалення вторинної профілактики цього захворювання. Метою дослідження було оцінити обізнаність жіночого населення м. Вінниці щодо методів своєчасної діагностики РМЗ та рівень їхньої залученості до скринінгу. Соціологічне дослідження проведено за спеціально розробленою програмою шляхом анонімного онлайн-опитування на платформі Google Forms. Покликання на анкету поширювали в публічних чатах соціальних мереж м. Вінниці в жовтні 2024 р. У дослідженні взяли участь 403 вінничанки віком від 18 років. Формування бази даних і статистичний аналіз результатів здійснювали за допомогою програми Microsoft Excel. Статистичну достовірність відмінностей між групами порівняння оцінювали за критерієм Пірсона χ^2 . Результати дослідження засвідчили низький рівень обізнаності та медичної активності жінок щодо вторинної профілактики РМЗ. Майже чверть (22,4 $\pm$ 2,1%) респонденток ніколи не проводила самообстеження молочної залози (МЗ). Основними причинами відсутності практики самопальпації МЗ жінки зазначали брак часу (38,0 $\pm$ 2,4%) та недостатні знання й навички щодо методики самообстеження (30,0 $\pm$ 2,3%). Серед тих, хто практикував самообстеження, лише 30,1 $\pm$ 2,3% виконували його з належною частотою – 1 раз на місяць. Жінки усвідомлюють важливість скринінгу РМЗ за допомогою маммографії та УЗД (82,7 $\pm$ 1,9% опитаних вказали на необхідність щорічного проведення цих обстежень), проте на практиці 58,3 $\pm$ 2,5% з них жодного разу не проходили маммографії, а 32,0 $\pm$ 2,3% – ультразвукового обстеження. Найнижчі показники обізнаності та прихильності до скринінгу РМЗ виявлені серед молодих (18–34 роки) та одиноких жінок. Жінки-медики виявилися більш залученими до скринінгу РМЗ, ніж представниці інших професій. Водночас навіть серед них 15,8 $\pm$ 2,3% не знають, як проводити самообстеження МЗ, 30,0 $\pm$ 2,9% жодного разу не проходили УЗД МЗ, а 55,2 $\pm$ 3,1% – маммографію. Інформаційно-роз'яснювальна робота серед жінок потребує удосконалення з метою підвищення обізнаності щодо методів вторинної профілактики раку молочної залози, значення скринінгових обстежень для своєчасного виявлення раку молочної залози та формування відповідального ставлення до свого здоров'я.

Ключові слова: громадське здоров'я, рак молочної залози, вторинна профілактика, скринінг, маммографія, обізнаність жінок.

Вступ

Рак молочної залози (РМЗ) стабільно посідає перше місце у структурі захворюваності на злоякісні новоутворення серед жіночого населення. У 2022 році у світі діагностували 2,3 мільйона нових випадків РМЗ у жінок, і майже 667 000 жінок померли від цього захворювання, що становить 16% усіх випадків смертності від раку серед жінок [11, 19]. Значний вплив РМЗ на стан громадського здоров'я зумовив започаткування Глобальної ініціативи проти раку молочної залози Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) [2]. Залучаючи глобальних партнерів і координуючи стійкі зусилля, ВООЗ та її співробітники прагнуть знизити рівень смертності від РМЗ за допомогою проведення інформаційно-роз'яснювальних кампаній, забезпечення своєчасного діагностування, ефективного лікування та реабілітації пацієнток. Головною метою цієї ініціативи є поширення серед населення інформації про РМЗ, популяризація скринінгових програм для раннього виявлення хвороби, інформування про методи лікування, забезпечення підтримки жінок із РМЗ.

Підвищення обізнаності серед жіночого населення щодо необхідності регулярного медичного обстеження,

а також удосконалення організації маммографічного скринінгу позитивно вплинули на ефективність лікування та зниження передчасної смертності від РМЗ у країнах із високим економічним рівнем розвитку, для яких характерна висока захворюваність на цю недугу [6, 9, 10, 20]. Завдяки впровадженню скринінгових програм у країнах Західної та Північної Європи смертність від РМЗ жінок віком 50–74 роки знизилася на 30% [15].

Натомість в Україні проблема своєчасного виявлення РМЗ залишається надзвичайно актуальною. Порівняно з європейськими країнами, в Україні спостерігається несприятливе співвідношення стандартизованих за віком показників захворюваності та смертності: на кожні 100 нових випадків раку МЗ реєструють 33 випадки смерті, водночас у країнах Європи – 19 [14, 19]. Причиною такої ситуації є неповне та несвоєчасне виявлення РМЗ. Упродовж 2014–2022 років питома вага занедбаних випадків РМЗ зросла з 20,2% до 29,7% [14]. Пізня діагностика знижує ефективність лікування та показники п'ятирічної виживаності пацієнток із РМЗ: 56% – в Україні, 90% – у Західній Європі [7]. Рівень залучення жінок до скринінгових програм залишається низьким. За даними Національної

служби здоров'я України, у 2023 році лише 17,3% жінок, скерованих на мамографію за Програмою медичних гарантій, пройшли заплановане обстеження [12].

Наукове обґрунтування шляхів удосконалення вторинної профілактики РМЗ потребує моніторингу та оцінки рівня медичної активності і прихильності жінок до скринінгу.

Мета дослідження – на основі результатів соціологічного опитування оцінити обізнаність жіночого населення м. Вінниці щодо методів своєчасної діагностики РМЗ та рівень їхньої залученості до скринінгу.

Матеріали та методи

Спеціально організоване соціологічне дослідження проводилось за розробленою авторами програмою шляхом анонімного онлайн-опитування на платформі Google Forms. Покликання на опитувальник було розповсюджене в публічних чатах соціальних мереж м. Вінниці – Viber, Telegram, Facebook. Дослідження проводили в жовтні 2024 року, у ньому взяли участь 403 вінничанки віком від 18 років.

Вікова структура учасниць опитування була така: 18–34 роки – 42,8% (n=173), 35–54 роки – 50,7% (n=204), 55 років і старше – 6,5% (n=26). Серед опитаних 253 жінки (62,7%) працювали у сфері охорони здоров'я, 150 (37,3%) – в немедичних галузях. 256 (63,5%) жінок мали вищу освіту, 147 (36,5%) – загальну або професійну середню. Також 256 (63,5%) опитаних перебували у стосунках із чоловіками (офіційний або цивільний шлюб, стабільна пара), 147 (36,5%) – були одинокі.

За результатами онлайн-опитування була сформована база даних у програмі Microsoft Excel, у якій здійснювали табличне зведення та статистичний аналіз. Статистичну достовірність відмінностей між групами порівняння оцінювали за критерієм Пірсона χ^2 .

Результати. Обговорення

Самообстеження (самопальпація) є доступним методом скринінгу РМЗ, яким повинна володіти кожна доросла жінка [1, 3, 6]. Згідно з результатами нашого дослідження, більшість (74,4±2,2% із 403) опитаних жінок відповіли, що вони знають, як проводити пальпацію молочних залоз. Водночас майже чверть (22,4±2,1%) респонденток ніколи її не проводила (табл. 1).

21,8±2,1% жінок практикували самообстеження МЗ, 35,9±2,4% – пальпацію МЗ проводив лікар. Майже кожна п'ята жінка (19,9±2,0%) повідомила про комбінований варіант – самообстеження і пальпацію МЗ лікарем.

Основними причинами відсутності практики самопальпації МЗ жінки зазначали брак часу (38,0±2,4%), недостатні знання та навички щодо методики самообстеження МЗ (30,0±2,3%) та відсутність скарг (5,0±1,1%).

Щодо регулярності проведення самостійного обстеження МЗ: третина опитаних жінок (35,3±2,4%) проводила його 1 раз на пів року, майже кожна п'ята

Таблиця 1. Результати соціологічного опитування жіночого населення м. Вінниці щодо їхньої обізнаності та залученості до скринінгу РМЗ.

Запитання/ варіанти відповідей	Абсолютна кількість (n=403)	Відносний показник P±m, %
Чи знаєте Ви як проводити пальпацію МЗ?		
Так	300	74,4±2,2%
Ні	103	26,4±2,2%
Чи проводили Вам пальпацію МЗ?		
Ні, ніколи	90	22,4±2,1%
Так, проводив лікар	145	35,9±2,4%
Так, проводила самостійно	88	21,8±2,1%
Так, проводила самостійно. Так, проводив лікар	80	19,9±2,0%
Як часто Ви самостійно проводили пальпацію молочних залоз?		
1 раз на місяць	121	30,1±2,3%
1 раз на 3 місяці	75	18,6±1,9%
1 раз на пів року	142	35,3±2,4%
Не проводжу	64	16,0±1,8%
Коли востаннє Вам виконували мамографію?		
Цього року	39	9,6±1,5%
Минулого року	42	10,3±1,5%
Протягом останніх 5 років	54	13,5±1,7%
Більше 5 років тому	33	8,3±1,4%
Ніколи	235	58,3±2,5%
Коли востаннє Вам виконували УЗД молочної залози?		
Цього року	73	18,0±1,9%
Минулого року	85	21,2±2,0%
Протягом останніх 5 років	70	17,3±1,9%
Більше 5 років тому	46	11,5±1,6%
Ніколи	129	32,0±2,3%
Як часто, на Вашу думку, необхідно проводити обстеження молочних залоз (УЗД/мамографію)?		
1 раз на рік	333	82,7±1,9%
1 раз на 2 роки	59	14,7±1,8%
1 раз на 5 років	11	2,6±0,8%

жінка (18,6±1,9%) – 1 раз на 3 місяці, приблизно третина респонденток (30,1±2,3%) – 1 раз на місяць.

Отримані нами результати узгоджуються з даними соціологічних досліджень, проведеними в інших країнах. Згідно з ними, більшість респонденток усвідомлює важливість регулярного самообстеження МЗ, проте частина жінок, які володіють методикою та регулярно здійснюють самопальпацію, залишається низькою. Це зумовлює необхідність удосконалення просвітницької роботи серед жіночого населення [1, 3, 6].

Мамографічні дослідження є важливою складовою програм вторинної профілактики РМЗ. Запровадження мамографічного скринінгу дозволило суттєво знизити смертність від РМЗ у країнах Європи з високими показниками захворюваності [9, 10, 15, 20]. В Україні мамографічні дослідження входять до Програми державних гарантій і є безоплатними для жінок за направленням сімейного лікаря або акушера-гінеколога [12].

Згідно з результатами нашого дослідження, лише $8,3 \pm 1,4\%$ опитаних жінок не знали, що таке мамографія. Водночас більшість із них ($58,3 \pm 2,5\%$) ніколи не проходили таке обстеження. Мамографію протягом поточного року зробили $9,6 \pm 1,5\%$ респонденток, $10,3 \pm 1,5\%$ – упродовж минулого року, $13,5 \pm 1,7\%$ – протягом останніх п'яти років, $8,3 \pm 1,4\%$ – понад п'ять років тому.

За результатами дослідження STEPS, проведеного в Україні у 2019 році, також було виявлено низький рівень залучення жінок до проходження скринінгової мамографії [17]. Зокрема, майже чверть жінок віком 45–59 років ніколи не проходила мамографічного обстеження, а серед жінок віком 60–69 років цей показник становив $38,1\%$. Для порівняння, у Данії, Фінляндії та Швеції, частка жінок віком 50–69 років, які проходили мамографію протягом останніх двох років, становила відповідно $83,0\%$, $82,0\%$ та $80,0\%$ [13].

Щодо проведення УЗД МЗ, то третина респонденток зазначила, що ніколи не робила його ($32,0 \pm 2,3\%$). У поточному році це обстеження пройшли $18,0 \pm 1,9\%$ опитаних, упродовж минулого року – $21,2 \pm 2,0\%$, протягом останніх п'яти років – $17,3 \pm 1,9\%$, а понад п'ять років тому – $11,5 \pm 1,6\%$.

Окремо було вивчено думку жінок щодо оптимальної кратності профілактичних обстежень. Встановлено, що переважна кількість жінок ($82,7 \pm 1,9\%$) вважає за необхідне проходити УЗД/мамографію 1 раз на рік.

Вікові особливості обізнаності та прихильності жінок до скринінгу РМЗ. Аналіз обізнаності жінок із методикою

самостійної пальпації молочних залоз засвідчив, що третина ($31,8 \pm 3,5\%$) респонденток молодшої вікової групи (18–34 роки) не володіє нею. Частка жінок, які не вміють проводити самопальпацію МЗ, статистично вагомо зменшується з віком: до $23,4 \pm 3,0\%$ у середній віковій групі (35–54 роки) та до $15,4 \pm 7,0\%$ у старшій групі (55+ років) ($\chi^2=6,1$, $p=0,048$) (рис. 1). Встановлено, що найменш активно практикує самообстеження МЗ наймолодша вікова група: $28,8 \pm 3,4\%$ жінок цієї категорії ніколи не виконували пальпацію молочних залоз. У середній віковій групі цей показник становив приблизно $22,0 \pm 2,9\%$, а у старшій – $7,7 \pm 5,2\%$ ($\chi^2=6,5$; $p=0,040$). Найбільша частка жінок, які практикували самопальпацію, зафіксована серед старшої вікової групи – $26,9 \pm 8,7\%$. У молодшій та середній вікових групах цей показник був ідентичним і становив $20,3 \pm 2,8\%$. Половина ($50,0 \pm 9,8\%$) жінок старшої вікової групи зазначила, що їм пальпацію молочних залоз проводив лікар. У середній віковій групі цей показник був $42,2 \pm 3,5\%$; у молодшій – $24,2 \pm 3,3\%$. Кожна четверта жінка ($25,8 \pm 3,3\%$) молодшої вікової групи мала комбінований досвід – самообстеження та обстеження лікарем. У двох інших вікових групах такий варіант відповіді надала однакова кількість жінок – $16 \pm 2,6\%$. Аналіз регулярності проведення самостійного обстеження молочних залоз показав, що майже третина ($30,3 \pm 3,5\%$) молодих жінок проводить самопальпацію 1 раз на місяць. З такою ж регулярністю цю процедуру виконує чверть респонденток ($25,0 \pm 3,0\%$) середньої та $42,3 \pm 9,7\%$ жінок старшої вікової групи.

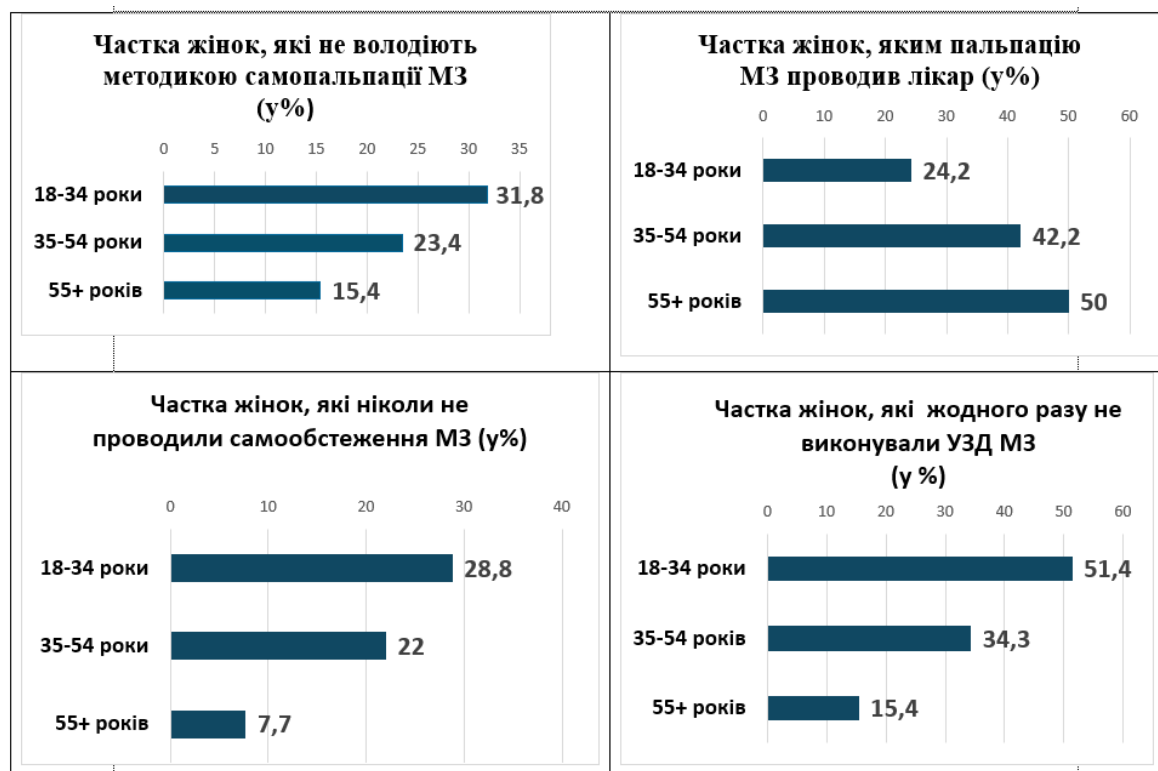

Рис. 1. Вікові особливості обізнаності та прихильності жінок до скринінгу РМЗ.

13,6±2,6% молодих жінок не знають, що таке мамографія. З віком ця частка достовірно зменшується: до 7,7±5,2% у старшій та до 3,1±1,2% – у середній віковій групі. Майже 79,8±3,0% молодих жінок ніколи не проходили мамографію. Частка таких жінок достовірно зменшується з віком – до 55,9±3,5% у 35–54 роки та до 11,5±6,3% у 55+ років ($\chi^2=55,0$; $p<0,001$). За результатами опитування, у поточному році пройшли мамографічне обстеження 23,1±8,3% жінок старшої вікової групи, 11,0±2,2% – середньої та 3±1,3% – молодшої. Протягом минулого року мамографію зробили майже 8,0±2,1% жінок молодшої вікової групи, 6,3±1,7% – середньої та 26,9±8,7% – старшої. Мамографію упродовж останніх п'яти років виконували 30,8±9,0% жінок старшої вікової групи. Також кожна восьма жінка (12,2±2,3%) середньої вікової групи робила таке обстеження в цей термін. Більше ніж п'ять років тому мамографію проходили 14,7±2,5% жінок віком 36–55 роки.

Половина (51,4±3,8%) жінок вікової групи 18–34 роки ніколи не робили УЗД молочних залоз. Із віком цей показник достовірно зменшується: до 34,3±3,3% у середній віковій групі та до 15,4±7,1% у найстаршій ($\chi^2=18,6$; $p<0,001$). У поточному році 16,7±2,8% жінок віком 18–34 роки пройшли УЗД молочних залоз. Дещо вищі показники були в респонденток віком 33–54 роки (18,8±2,7%) та 55+ (19,2±7,7%), які пройшли УЗД МЗ у рік опитування. За останні п'ять років УЗД МЗ зробили 13,6±2,6% молодих жінок, 18,8±2,7% – середньої вікової групи, 23,1±8,3% – старшої. Обстеження, проведене понад п'ять років тому, відмітила кожна восьма жінка (12,5±2,3%) середньої вікової групи. Ці показники майже вдвічі більші у старшій віковій групі (23,1±8,3%) та вдвічі менші – у молодшій (6,1±1,8%). На думку 10,6±2,3% жінок віком 18–34 роки, мамографію/УЗД МЗ необхідно проходити 1 раз на 2 роки. Такої ж думки дотримуються 14,1±2,4% жінок середньої вікової групи та 19,2±7,7% – старшої. Більшість респонденток вважає, що такі обстеження необхідно проходити 1 раз на рік (>80% в усіх вікових групах; $p>0,05$).

Отже, результати опитування вказують, що рівень обізнаності жінок щодо методів виявлення РМЗ та практики скринінгових досліджень зростає з віком. Аналогічні тенденції встановлені в низці зарубіжних досліджень [3, 6, 16].

Особливості обізнаності та прихильності жінок до скринінгу РМЗ залежно від рівня освіти. Серед усіх опитаних респонденток із вищою освітою майже кожна четверта (24,2±2,7%) не володіє навичками самообстеження молочних залоз. У групі жінок із середнім рівнем освіти цей показник був несуттєво вищим – 28,1±3,7% ($p>0,05$). Частка жінок, які ніколи не проводили самопальпацію, достовірно вища серед респонденток із середньою освітою проти тих, хто має вищу освіту – 29,9±3,8% та 18,2±2,4% відповідно ($\chi^2=7,1$; $p=0,008$). Питома вага жінок, які практикують самопальпацію МЗ, становила 25,3±2,7% серед представниць із вищою

освітою та 15,8±3,0% – із середньою. Майже третині (31,3±2,9%) жінок із вищим рівнем освіти пальпацію МЗ проводив лікар, у жінок із середнім рівнем цей показник був значно вищим 43,9±4,1%. Про комбіновану практику (самообстеження + обстеження лікарем) повідомляла кожна четверта (25,3±2,7%) жінка з вищою освітою та кожна десята (10,5±2,5%) – із середньою. Щодо регулярності самопальпації: 1 раз на місяць її проводять 34,3±3,0% жінок із вищою освітою та 24,6±3,5% – із середньою, 1 раз на 3 місяці – 17,1±2,3% та 21,1±3,4% жінок відповідно та 1 раз на пів року – 32,3±2,9% та 42,1±4,1% респонденток.

Лише 7,1±1,6% жінок із вищою освітою не знають, що таке мамографія. Серед респонденток із середнім рівнем освіти цей показник несуттєво вищий і становить 10,5±2,5% ($p>0,05$). Частка жінок, які ніколи не робили це обстеження також майже не відрізнялася серед жінок із вищою та середньою освітами (57,6±3,1% та 59,7±4,0% відповідно; $p>0,05$). Про проходження мамографії упродовж поточного року повідомили 10,9±1,9% жінок із вищою та 6,8±2,1% – із середньою освітою. У минулому році це обстеження востаннє зробили 13,1±2,1% респонденток із вищим та 5,3±1,8% – із середнім рівнями освіти. Протягом останніх п'яти років мамографію проходили 15,2±2,2% осіб із вищою та 10,5±2,5% – з середньою освітою. Натомість про мамографічне дослідження, виконане більше п'яти років тому, повідомили 3,1±1,1% та 17,5±3,1% жінок відповідно.

Практично однакова частка жінок із вищою (39,8±3,1%) та середньою освітою (35,1±3,9%) ніколи не робили УЗД молочних залоз ($p>0,05$). Про останнє цього річного УЗД обстеження МЗ повідомили 15,2±2,2% жінок із вищою та 22,8±3,5% – із середньою освітою. Минулого року цю процедуру пройшли 13,1±2,1% респонденток із вищою та 17,5±3,1% – із середньою освітою. Частка жінок, які зробили УЗД МЗ протягом останніх п'яти років, становила 17,2±2,4% та 17,5±3,1% відповідно. Останнє УЗД МЗ понад п'ять років тому проводилось 14,1±2,2% жінкам із вищою освітою. Серед респонденток із середнім рівнем освіти цей показник становив 7,0±2,1%. Більшість опитаних, незалежно від рівня освіти, вважає, що мамографію/УЗД МЗ необхідно проводити 1 раз на рік (вища освіта/середня освіта=83,8±2,3%/84,2±3,0% відповідно; $p>0,05$). На думку 12,1±2,0% респонденток із вищою освітою, такі обстеження необхідно проходити 1 раз на 2 роки. 15,8±3,0% жінок із середньою освітою відповіли аналогічно.

Отже, за результатами нашого соціологічного дослідження, рівень обізнаності та активності жінок із вищою освітою щодо вторинної профілактики РМЗ виявився дещо вищим, ніж серед жінок із середньою освітою, хоча за багатьма показниками, які оцінювались, ця різниця була статистично не достовірною. На тенденцію до підвищення обізнаності та залученості жінок до скринінгу РМЗ зі зростанням їхнього рівня освіти вказують результати низки досліджень [3, 6, 16].

Особливості обізнаності та прихильності до скринінгу РМЗ серед працівниць медичної галузі. Під час соціологічного опитування 15,8±2,3% жінок, які працюють у медичній сфері, повідомили, що вони не вміють проводити пальпацію молочних залоз. Серед працівниць немедичної галузі ця частка була удвічі вищою – 30,0±3,7% ($\chi^2=11,4$; $p<0,001$). За результатами анкетування встановлено, що 7,1±1,6% медичних працівниць ніколи не проходили пальпацію молочних залоз. Серед жінок інших професій цей показник був достовірно вищим і становив третину опитаних жінок – 32,0±3,8% ($\chi^2=47,0$; $p<0,001$). Самостійно пальпацію МЗ проводили 36,8±3,0% медичних і лише 13,5±2,8% – респонденток інших спеціальностей. Натомість майже однакова частка працівниць медичної та немедичної сфери вказали на пальпацію МЗ, проведену лікарем (33,3±3,0% та 37,5±3,9% відповідно). Про комбінований варіант обстеження (самопальпація + пальпація лікарем) повідомили 22,8±2,6% медичних та 16,7±3,0% жінок інших професій. Щодо регулярності самообстеження МЗ, то 1 раз на місяць його проводять 40,4±3,1% медичних працівниць та 30,2±3,7% респонденток немедичних професій. 1 раз на 3 місяці цю процедуру виконують 10,5±1,9% медичних та 20,8±3,3% жінок немедичного фаху, 1 раз на пів року – 38,6±3,1% та 32,3±3,8% респонденток відповідно.

2,0±0,9% жінок-медиків зазначили, що не знають, що таке мамографія, серед працівниць інших спеціальностей цей показник був суттєво вищим – 12,5±2,7% ($\chi^2=16,3$; $p<0,001$). Ніколи не проходили мамографічне дослідження 55,1±3,1% жінок-медиків і 63,3±3,9% респонденток інших професій ($p>0,05$). Про цьогорічну мамографію повідомила практично однакова кількість опитаних обох груп (9,1±1,8% та 9,3±2,4% відповідно). Минулого року це ж обстеження проходили 7,0±1,6% жінок медичного та 12,5±2,7% немедичного фаху. Протягом останніх п'яти років мамографію зробили 17,5±2,4% медичних, а більше п'яти років тому – 3,5±1,5%. Серед жінок немедичних професій частки тих, хто проходив мамографію протягом останніх п'яти років і понад п'ять років тому, були приблизно однаковими – 11,5±2,0% і

11,3±2,6% відповідно.

Ніколи не робили ультразвукове дослідження молочних залоз 30,1±2,9% медичних працівниць. Серед респонденток інших спеціальностей цей показник був достовірно вищим – 44,2±4,0% ($\chi^2=8,2$; $p<0,005$). Про проходження УЗД у поточному році повідомили 24,1±2,7% медичних та 12,6±2,7% жінок інших спеціальностей. Минулого року це обстеження виконали майже однаковій кількості опитаних медичного та інших фахів (15,5±2,3% та 16,8±3,0% відповідно). Протягом останніх п'яти років зробили УЗД МЗ (20,7±2,5%) медичних та 14,7±2,9% фахівців немедичного напрямку. Більше п'яти років тому обстеження виконали 11,6±2,0% та 10,3±2,5% жінок відповідно. 85±3,0% жінок обох груп вважають, що мамографію або УЗД МЗ необхідно проходити 1 раз на рік. Кожна шоста (15,8±2,3%) жінка з медичною та кожна восьма (12,5±2,7%) з немедичною професією зазначили, що ці обстеження необхідно робити 1 раз на 2 роки. На доцільність скринінгової мамографії або УЗД МЗ 1 раз на п'ять років вказали 2,1±1,2% жінок із немедичним фахом. Серед працівників сфери охорони здоров'я таких відповідей не зафіксовано.

Отже, результати опитування засвідчили вищий рівень обізнаності та прихильності до скринінгу раку молочної залози серед жінок-медиків проти працівниць немедичних сфер. Водночас цей рівень не можна визнати задовільним, оскільки 15,8±2,3% жінок-медиків вказали, що не володіють навичками самостійного обстеження МЗ, 30,0±2,9% – жодного разу не робили УЗД МЗ, а 55,2±3,1% – мамографію. Про необхідність підвищення залученості жінок-медиків, передусім молодшого та середнього медичного персоналу, до скринінгу РМЗ також вказують результати й інших дослідників [5, 8, 18].

Особливості обізнаності та прихильності до скринінгу РМЗ серед жінок залежно від їхніх стосунків із чоловіками. Майже третина (32,0±3,8%) одиноких жінок не знають, як проводити пальпацію молочних залоз. Серед жінок, які перебувають у стосунках із чоловіками (заміжні або мають партнера), ця частка була достовірно нижчою – 22,3±2,6% ($\chi^2=4,6$; $p=0,03$) (рис. 3). Майже кожна п'ята (20,2±2,5%) респондентка,

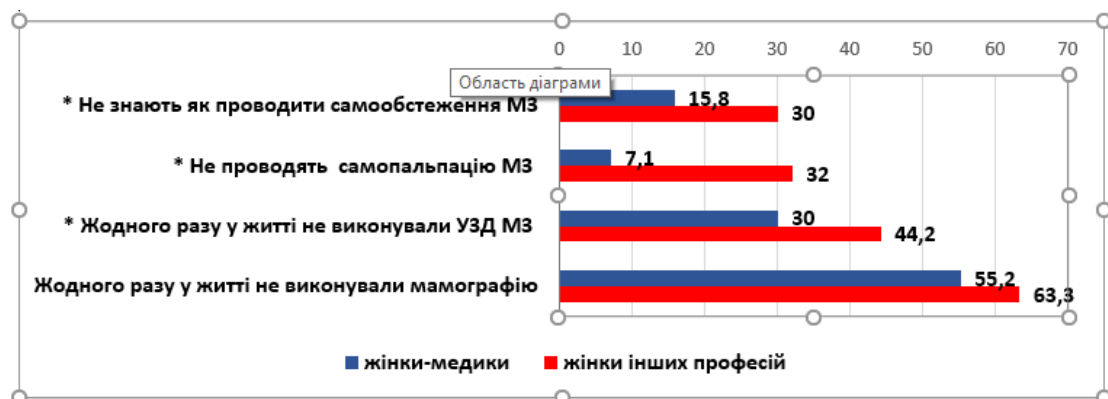

Рис. 2. Обізнаність та прихильність до скринінгу РМЗ жінок-медиків проти жінок інших професій (у %).

Примітка. * - різниця між двома групами порівняння є статистично вірогідною, $p<0,05$.

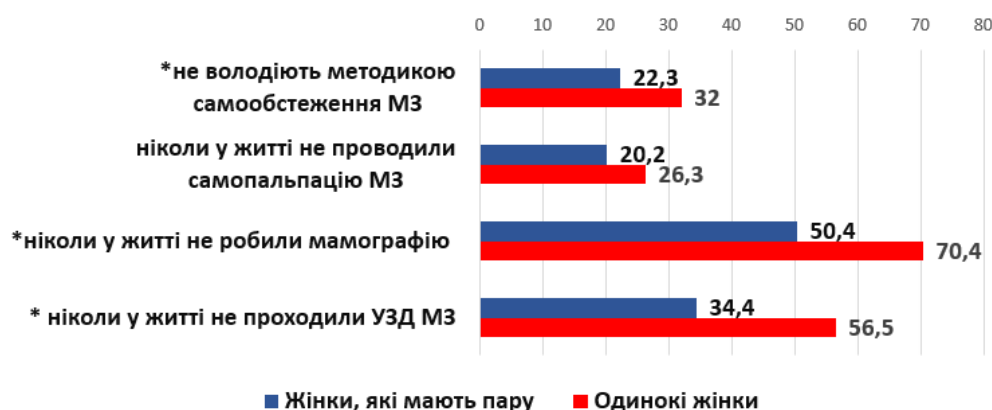

Рис. 3. Порівняльна характеристика обізнаності та прихильності до скринінгу РМЗ одиноких жінок та жінок, які мають пару (у %).
Примітка. * - різниця між двома групами порівняння є статистично вірогідною, $p < 0.05$.

яка перебуває у стосунках, ніколи не робила пальпацію молочних залоз. Серед одиноких жінок цей показник був дещо вищим і становив $26,3 \pm 3,6\%$ ($p > 0,05$). Практично однакова кількість одиноких жінок та тих, хто має партнера, зазначили, що пальпацію молочних залоз їм проводив лікар ($34,7 \pm 3,9\%$ та $35,2 \pm 3,0\%$ відповідно). Про практику самопальпації МЗ повідомило $23,2 \pm 2,8\%$ жінок, які перебувають у стосунках із чоловіками та $19,3 \pm 3,2\%$ одиноких жінок. Комбіновану практику (самообстеження + обстеження у лікаря) мала практично однакова кількість респонденток: $20,2 \pm 2,5\%$ жінок у стосунках та $19,3 \pm 3,2\%$ одиноких. Третина ($33,3 \pm 2,9\%$) опитаних, які перебувають у стосунках, проводить самопальпацію 1 раз на місяць. Дещо нижчий показник у одиноких жінок – $26,3 \pm 3,6\%$. Про практику самопальпації 1 раз на 3 місяці повідомляла майже кожна п'ята жінка ($19,2 \pm 2,5\%$) у стосунках, та $17,5 \pm 3,1\%$ вільних респонденток. 1 раз на пів року самообстеження молочних залоз проводять $34,3 \pm 3,0\%$ жінок, які перебувають у стосунках, і $36,8 \pm 4,0\%$ жінок без пари. Не здійснює самопальпацію майже кожна п'ята жінка ($19,3 \pm 2,5\%$) без пари. Серед жінок, які перебувають у стосунках, частка тих, хто не обстежує молочні залози самостійно, є меншою і становить $13,1 \pm 2,8\%$. Достовірних відмінностей у практиці та частоті проведення самообстеження МЗ серед одиноких жінок та тих, які мають пару, не виявлено ($p > 0,05$).

$93,9 \pm 1,5\%$ респонденток у стосунках знають, що таке маммографія. Одинокі жінки продемонстрували практично аналогічну обізнаність – $89,5 \pm 2,5\%$ ($p > 0,05$). Половина ($50,4 \pm 3,1\%$) опитаних, які перебувають у стосунках, ніколи не робила маммографію. Серед жінок без пари цей показник був вірогідно вищим і становив $71,4 \pm 3,7\%$ ($\chi^2 = 16,9$; $p < 0,001$). Про виконання маммографії у поточному році повідомили $12,1 \pm 2,0\%$ жінок у стосунках та $8,8 \pm 2,3\%$ одиноких. Минулого року це обстеження пройшли $14,1 \pm 2,2\%$ жінок у стосунках та $14,3 \pm 2,9\%$ вільних респонденток. Протягом останніх п'яти років маммографію виконали $14,1 \pm 2,2\%$ жінок, які мали стосунки та $10,5 \pm 2,5\%$ тим, які їх не мали. Більше п'яти років тому останню маммографію зробили приблизно $9,8 \pm 1,9\%$ та

$5,3 \pm 1,8\%$ жінок відповідно.

Серед одиноких жінок була достовірно більша кількість тих, хто жодного разу не робив УЗД МЗ – $56,5 \pm 4,1\%$ проти $34,4 \pm 3,0\%$ серед тих, які мали пару ($\chi^2 = 18,6$; $p < 0,001$). Про УЗД у рік опитування повідомили $17,1 \pm 2,3\%$ жінок у стосунках та $17,5 \pm 3,1\%$ жінок без пари. На останнє обстеження молочних залоз у минулому році вказали $16,1 \pm 2,3\%$ жінок у стосунках. Серед одиноких респонденток частка таких відповідей становила $10,5 \pm 2,5\%$. Протягом останніх п'яти років кожна п'ята жінка ($19,2 \pm 2,5\%$) у стосунках пройшла УЗД МЗ. Серед вільних респонденток ця частка була нижчою – $8,8 \pm 2,3\%$. На останнє УЗД МЗ, виконане понад п'ять років тому, вказали $1,1 \pm 2,1\%$ та $7,0 \pm 2,1\%$ жінок у стосунках та без них відповідно.

На думку більшості респонденток у стосунках ($82,8 \pm 2,4\%$) УЗД/мамографію необхідно проводити 1 раз на рік. Жінки, які не перебувають у стосунках відповіли аналогічно ($82,5 \pm 3,1\%$; $p > 0,05$). Про необхідність проходження скринінгової маммографії та УЗД МЗ 1 раз на 2 роки повідомили $14,1 \pm 2,2\%$ і $15,8 \pm 3,0\%$ жінок у стосунках та без них відповідно. Найменшою в обох групах була частка жінок, яка вважала, що такі обстеження необхідно проводити 1 раз на п'ять років ($3,0 \pm 1,1\%$ та $1,8 \pm 1,1\%$ відповідно).

Отже, згідно з результатами соціологічного опитування, одинокі жінки були залучені до скринінгу РМЗ менше. Вищий ризик неучасті у скринінгових програмах серед самотніх міських жінок, які працюють також було встановлено у дослідженні L. Bailly (2022) [4]. У низці наукових праць зазначено, що підтримка з боку партнера, сім'ї та друзів підвищує впевненість, зменшує страх, заохочує жінок до участі у скринінгу РМЗ [6, 16].

Висновки та перспективи подальших розробок

1. Результати соціологічного дослідження, у якому взяли участь 403 дорослі жінки з м. Вінниці, засвідчили їхню низьку обізнаність та медичну активність щодо вторинної профілактики РМЗ. Майже чверть ($22,4 \pm 2,1\%$)

респонденток ніколи не проводила самообстеження МЗ. Основними чинниками, які перешкоджають виконувати самопальпацію МЗ, жінки вказали брак часу ($38,0 \pm 2,4\%$), недостатню обізнаність та відсутність навичок щодо методики самостійного обстеження ($30,0 \pm 2,3\%$). Серед тих жінок, які практикували самообстеження МЗ, лише $30,1 \pm 2,3\%$ робили це із належною частотою – 1 раз на місяць. Опитані усвідомлюють важливість скринінгу РМЗ за допомогою маммографії та УЗД МЗ ($82,7 \pm 1,9\%$ респонденток вказали на необхідність щорічного проведення таких обстежень), але на практиці $58,3 \pm 2,5\%$ з них жодного разу не проходили маммографії, а $32,0 \pm 2,3\%$ – УЗД МЗ. Найнижчі рівні обізнаності та прихильності до скринінгу РМЗ виявлені серед жінок вікової групи 18–34 роки та одиноких. Жінки-медики краще, ніж представниці інших професій, обізнані та залучені до скринінгу РМЗ. Водночас навіть серед них $15,8 \pm 2,3\%$ не вміють проводити обстеження МЗ самостійно, $30,0 \pm 2,9\%$ – жодного разу не робили УЗД МЗ, $55,2 \pm 3,1\%$ – маммографію.

2. Отримані результати дослідження використані

для удосконалення підготовки майбутніх лікарів із питань вторинної профілактики РМЗ, а також впроваджені в практику закладів охорони здоров'я для здійснення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення задля підвищення обізнаності жінок щодо методів вторинної профілактики, значення скринінгових досліджень для своєчасного виявлення раку молочної залози та формування відповідального ставлення до свого здоров'я.

3. Подальше удосконалення організації вторинної профілактики РМЗ вимагає більшого залучення сімейних лікарів та акушерів-гінекологів до інформаційно-роз'яснювальної роботи, скеровування жінок на скринінгові дослідження за Програмою державних медичних гарантій, а також зміцнення служб громадського здоров'я та посилення їхньої взаємодії із засобами масової інформації, освітніми закладами та громадами.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні обізнаності студентів-медиків із питань вторинної профілактики РМЗ.

Список посилань – References

- [1] Akbaş Güneş, N., Aypak, C., Özdemir, Ç., & Gorpelioglu, S. (2021). Women's Awareness Level on Breast Self-Examination. *Northwestern Medical Journal*, 1(1), 20-26. <https://doi.org/10.5222/NWMJ.2021.35220>
- [2] Anderson, B. O., Ilbawi, A. M., Fidarova, E., Weiderpass, E., Stevens, L., Abdel-Wahab, M., & Mikkelsen, B. (2021). The Global Breast Cancer Initiative: a strategic collaboration to strengthen health care for non-communicable diseases. *The Lancet. Oncology*, 22(5), 578-581. [https://doi.org/10.1016/S1470-2045\(21\)00071-1](https://doi.org/10.1016/S1470-2045(21)00071-1)
- [3] Apatić, R., & Lovrić, R. (2023). Factors Related to the Knowledge and Practice of Breast Self-Examination: A Cross-Sectional Study. *European journal of breast health*, 19(3), 215-221. <https://doi.org/10.4274/ejbh.galenos.2023.2023-1-4>
- [4] Bailly, L., Jobert, T., Petrovic, M., & Pradier, C. (2022). Factors influencing participation in breast cancer screening in an urban setting. A study of organized and individual opportunistic screening among potentially active and retired women in the city of Nice. *Preventive medicine reports*, (31), 102085. <https://doi.org/10.1016/j.pmedr.2022.102085>
- [5] Bogomaz, V. M., Egorova, O. O., & Kovalova, A. V. (2022). Маммографічний скринінг раку молочної залози у медичних працівників [Mammographic screening of breast cancer in health care workers]. *Український медичний часопис – Ukrainian Medical Journal*, 4(150), 96-99. <https://doi.org/10.32471/umj.1680-3051.150.231275>
- [6] Conte, L., De Nunzio, G., Lupo, R., Mieli, M., Lezzi, A., Vitale, E., ... & Federico, M. (2023). Breast Cancer Prevention: The Key Role of Population Screening, Breast Self-Examination (BSE) and Technological Tools. Survey of Italian Women. *Journal of cancer education: the official journal of the American Association for Cancer Education*, 38(5), 1728-1742. <https://doi.org/10.1007/s13187-023-02327-3>
- [7] Dafni, U., Tsourti, Z., & Alatsathianos, I. (2019). Breast Cancer Statistics in the European Union: Incidence and Survival across European Countries. *Breast care (Basel, Switzerland)*, 14(6), 344-353. <https://doi.org/10.1159/000503219>
- [8] Dinas, K., Moschaki, V., Grammanikou, K., Zepiridis, L., Pratilas, G., Sotiriadis, A., & Kalder, M. (2018). Breast self-examination in Greek midwives and midwifery students. *Neoplasma*, 65(6), 980-985. https://doi.org/10.4149/neo_2018_171112N729
- [9] Duffy, S. W., Tabár, L., Yen, A. M., Yen, A. M-F., Dean, P. B., Smith, R. A., ... & Chen, T. H-H. (2020) Mammography screening reduces rates of advanced and fatal breast cancers: Results in 549,091 women. *Cancer*, 126(13), 2971-2979. <https://doi.org/10.1002/cncr.32859>
- [10] Gianino, M.M., Lenzi, J., Bonaudo, M., Fantini, M. P., Siliquini, R., Ricciardi, W., & Damiani, G. (2018). Organized screening programmes for breast and cervical cancer in 17 EU countries: trajectories of attendance rates. *BMC Public Health*, 18(1), 1236. <https://doi.org/10.1186/s12889-018-6155-5>
- [11] International Agency for Research on Cancer/WHO URL: <https://gco.iarc.who.int/today/en/dataviz/tables?mode=population>
- [12] National Health Service of Ukraine. Medical check-up at the primary health care level [Національна служба здоров'я України. Медичні огляди на рівні ПМД]. URL: https://www.youtube.com/watch?v=7_OjzOfGcvA
- [13] OECD (2023), Health at a Glance 2023: OECD Indicators «Mammography screening in women aged 50-69 within the past two years, 2011, 2019 and 2021 (or nearest year)». URL: https://www.oecd.org/en/publications/health-at-a-glance-2023_7a7afb35-en/full-report/cancer-screening_212c79aa.html
- [14] Orlova, N. M., Tonkovyd, O. B., Palamar I. V., Klimas L. A., Shkondin S. V., & Tkach V. S. (2024) Медико-статистичний аналіз захворюваності, смертності та своєчасності виявлення раку молочної залози в Україні [Medical and statistical analysis of incidence, mortality, and timeliness of breast cancer diagnosis in Ukraine]. *Вісник Вінницького національного медичного університету – Reports of Vinnytsia National Medical University*, 28(1), 113-120. [https://doi.org/10.31393/reports-vnmedical-2024-28\(1\)-20](https://doi.org/10.31393/reports-vnmedical-2024-28(1)-20)
- [15] Peintinger, F. (2019). National Breast Screening Programs across Europe. *Breast care (Basel, Switzerland)*, 14(6), 354-358. <https://doi.org/10.1159/000503715>
- [16] Tavakoli, B., Feizi, A., Zamani-Alavijeh, F., & Shahnazi, H. (2024). Factors influencing breast cancer screening practices among women worldwide: a systematic review of observational and qualitative studies. *BMC women's health*, 24(1), 268. <https://doi.org/10.1186/s12905-024-03096-x>
- [17] WHO STEPS. Noncommunicable Disease Risk Factor Survey. data book for Ukraine. URL: <https://www.who.int/andorra/publications/m/item/risk-factors-for-noncommunicable-diseas->

- es-in-ukraine-in-2019-(2020)
- [18] Woynarowska-Soldan, M., Panczyk, M., Iwanow, L., Bączek, G., Gałązkowski, R., & Gotlib, J. (2019). Breast self-examination among nurses in Poland and their reparation in this regard. *Ann Agric Environ Med.*, 26(3), 450-455. <https://doi.org/10.26444/aaem/102762>
- [19] Xu, Y., Gong, M., Wang, Y., Yang, Y., Liu, S., & Zeng, Q. (2023). Global trends and forecasts of breast cancer incidence and deaths. *Sci Data*, 10(1), 334. <https://doi.org/10.1038/s41597-023-02253-5>
- [20] Zielonke, N., Kregting, L. M., Heijnsdijk, E. A., Veerus, P., Heinävaara, S., McKee, M., ... & van Ravesteyn, N. T. (2021). The potential of breast cancer screening in Europe. *International journal of cancer*, 148(2), 406-418. <https://doi.org/10.1002/ijc.33204>
-

SOCIOLOGICAL STUDY OF AWARENESS AND INVOLVEMENT OF WOMEN IN VINNYTSIA IN BREAST CANCER SCREENING

Orlova N. M., Paliy D. V., Gaiduk O. A., Shkondin S. V., Tkach V. S., Klimas L. A.

Annotation. Almost 30% of breast cancer (BC) cases in Ukraine are registered in advanced stages, which requires improvement of secondary prevention of BC. The aim of the study was to assess the knowledge of the female population of Vinnytsia about the methods of timely diagnosis of BC and their adherence to BC screening. The sociological study was carried out according to a specially developed program through an anonymous online survey on the Google Forms platform. The link to the questionnaire was sent out in public chats on social networks in Vinnytsia in October 2024. The study covered 403 Vinnytsia women over 18 years of age. The database was formed, and its statistical analysis was carried out using Microsoft Excel. The statistical significance of differences between the comparison groups was assessed using the Pearson χ^2 criterion. The results of the study showed low awareness and medical activity of women regarding secondary prevention of BC. Almost a quarter ($22.4 \pm 2.1\%$) of the respondents had never performed Breast Self-Examination (BSE). The main reasons for the lack of practice of BSE indicated by women were lack of time ($38.0 \pm 2.4\%$), lack of knowledge and skills in the method of BSE ($30.0 \pm 2.3\%$). Among women practicing BSE, only $30.1 \pm 2.3\%$ do it with the required frequency - once a month. Women realize the importance of screening for BC using mammography and breast ultrasound ($82.7 \pm 1.9\%$ of respondents indicated the need for annual examinations), but in practice, $58.3 \pm 2.5\%$ of them have never had a mammogram in their lives, and $32.0 \pm 2.3\%$ – breast ultrasound. The lowest levels of awareness and adherence to BC screening were found among young women (18-34 years old) and single women. Women health workers are more involved in breast cancer screening than representatives of other professions, but even among them, the proportion of women who do not know methodic of BSE was $15.8 \pm 2.3\%$, have never had a breast ultrasound in their life – $30.0 \pm 2.9\%$, mammography – $55.2 \pm 3\%$. Information and explanatory work among women need to be improved to increase their awareness of secondary breast cancer prevention methods, the importance of screening tests for early detection of breast cancer and the formation of a responsible attitude to their health.

Keywords: public health, breast cancer, secondary prevention, screening, mammography, women's awareness.
